

highlighted. The role of society in the process of economic self-organization, its legal status and intensification of political parties in pursuit of electoral potential of cooperation are identified. The role of production cooperatives in the set-up of international cooperative movement is stated alongside with its interest in consolidation of national cooperative union in order to compete with monopolies.

Keywords: ICA, production cooperation, international relations, economic rights, "corporate exchanges"

Землюлина Н. И., доктор исторических наук, профессор кафедры всемирной истории Института истории и философии, Черкасский национальный университет, им. Богдана Хмельницкого (Украина, Черкассы), aklatan_z@mail.ru

Международное кооперативное сотрудничество: истоки, юридические и экономические принципы

В статье изложены основные принципы международного кооперативного движения, которое начало активно формироваться в Европе с середины XIX в. Показан процесс превращения его в действенную экономическую и социальную структуру, прослежены взаимосвязь с другими международными организациями, отмечены конкретные предложения выходящие из их сотрудничества. Указано на национальные особенности кооперации, мотивационные факторы которые определяли ее развитие и цели, которые она должна реализовать. Определена роль общины в процессе экономической самоорганизации, ее правовой статус, экономические и социальные приоритеты.

Ключевые слова: МКА, производственная кооперация, международные контакты, экономические права, "кооперативные биржи".

* * *

УДК 355.01(477+(470+571))"2014"

Потапенко Я. О.

доктор історичних наук, доцент кафедри історії і культури України, ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" (Україна, Переяслав-Хмельницький)

ПРИЧИНИ Й ХАРАКТЕР П'ЯТОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 2014—? РР.)

На підставі комплексного історико-політологічного підходу, поєданого з гносеологічними практиками екзистенційно-антропологічної традиції, здійснено спробу виділити, осмислити та нарративно відтворити головні причини, базові характеристики та ключові сенси драматичних подій 2014 року на Донбасі. Автор намагається проартикулювати та запровадити до вітчизняного соціокультурного дискурсу власне розуміння особливостей нинішньої російсько-української війни, яку трактує в якості невідворотного етапу національно-визвольного руху.

Ключові слова: російсько-українська війна 2014 року, національно-визвольний рух, російсько-терористичні загарбники, Донбас, збройна агресія проти України.

Сьогодні вже для всіх мислячих людей, схоже, очевидно: масмо повноцінну військово-терористичну загрозу в центрі Європи. "Або імперія Зла буде знищена – або світ отримає Третю світову війну", – так охарактеризував Роман Безсмертний перспективи найближчого майбутнього. Андрій Парубій міркує у схожому ключі, доводячи, що події на Донбасі – це не просто війна РФ проти України, це "глобальна війна ядерної держави на чолі з терористом № 1 у світі проти світової системи безпеки. Просто Україна... веде бої на передовій" [18]. Завжди стримана Хіларі Клінтон різко заявила з приводу збитого Боїнга 777 малайзійських авіаліній: "Путін зайшов занадто далеко!". Багато міжнародних оглядачів стверджують, що вже можна говорити про нову Холодну війну. Україна веде повномасштабну війну зі світовим агресором, котрий діє відверто терористичними методами. За даними українського Генштабу, в боях за Донецьке лєтєвище тільки в перші дні грудня загинуло близько 200 російських військових-представників елітних спецпідрозділів, близько 300 отримали поранення – за

подібних обставин і далі говорити на офіційному рівні про т.зв. "антитерористичну операцію" виглядає блюзнірством, насмішкою або когнітивним дисонансом, на який страждають речники офіційної версії.

Наприкінці липня 2014 року Денис Казанський опублікував на сторінках "Українського тижня" статтю з промовистою назвою "П'ята війна", втім не вказавши, які саме події слід кваліфікувати в якості чотирьох попередніх російсько-українських воєн [10]. На нашу думку (хід якої, зізнаюся відверто, "запрограмувало" формулювання вищезгаданого автора), попередні війни можна вказати в наступній послідовності: 1) конфлікт гетьмана Івана Виговського з Московським царством, апогеєм якого стала Конотопська битва 1659 року; 2) збройний виступ козаків під проводом гетьмана Івана Мазепи проти деспотичної влади Петра; 3) національно-визвольні змагання 1917–1920-х років, продовжені збройним опором насильницькій колективізації у 1930-му році; 4) війна ОУН та створеної нею УПА проти російсько-більшовицької окупації України в 1940-х роках.

Я, звичайно, розумію всю суб'єктивність задекларованого підходу, проте вважаю цю обставину не вадою, а навпаки, перевагою. Базовим методологічним підґрунтям статті є теза, висловлена Норманом Дейвісом у 1995 році: "Добрі історики повинні признаватися у своїй обмеженості. Найгіршими істориками є ті, що уявляють себе вільними від будь-яких упереджень" [7, с. 27]. Методологічний інструментарій, обраний мною для дослідження, центрований довкола когнітивної стратегії постмодерністської парадигми історичного пізнання, в руслі якої особливої ваги набувають художньо-естетичні моделі мислення, гносеологічні практики екзистенційно-антропологічної традиції, креативна суб'єктивність вченого і його "автономність" від усталених шаблонів, а також постульований Френком Анкерсмітом заклик залучати до процесу пізнання "всю особистість вченого". В цьому контексті особисті переживання, факти біографії дослідника мисляться в якості "найважливішого спорядження" історика, як і його ставлення до свого часу, внутрішні почуття, емоції, душевні порухи. Найбільш адекватним типом нарації для осмислення задекларованої проблеми вважаю публіцистичний стиль, поєднаний з інтердисциплінарним історико-політологічним підходом. Додатковим аргументом на користь вибору саме цього стилю є та обставина, що, фактично, всі праці, з темою пов'язані, виконані саме в публіцистичному ключі.

Задекларована проблема частково розглядалася в роботах соціального філософа Сергія Дацюка, військового експерта Олексія Арестовича, статтях Богдана Буткевича, Дениса Казанського, Ярослава Тинченка, Володимира Горбача, Юрія Макарова, Ігоря Лосєва проте, здебільшого, фрагментарно або у зв'язку з ситуативним політичним контекстом. Першою спробою ґрунтовного дослідження можна вважати публікацію Володимира Василенка, видану в жовтні цього року [5]. Головну увагу автор зосередив на наступних положеннях: збройна агресія РФ є особливо небезпечним і тяжким міжнародним злочином, котрий не лише порушує фундаментальні суверенні права

України, але й підвалини міжнародного правопорядку, отже, загрожує глобальній безпеці; агресія РФ супроводжується численними військовими злочинами та злочинами проти людяності (тортури, нелюдське ставлення до полонених, насильне переміщення населення тощо); занадто “м’яка” й непослідовна позиція Президента України, спрямована на те, аби “не драгувати Путіна”, має зворотний ефект – лише заохочує агресора до посилення військових дій на Сході України; кінцевою метою Путінської агресії проти України є “тотальне знищення останньої як національної одиниці, суб’єкта міжнародного права та геополітичної реальності” (на думку “імпершовіністів”, це і стане “остаточним вирішенням українського питання”) [5, с. 29–42].

Багато уваги приділив В.Василенко “гуманітарній агресії”, яка реалізується Росією шляхом інформаційно–пропагандистської, історіософської та конфесійної воєн. Головна мета цих дій – знищення ідентичності української нації, яка є “системоутворюючим складником громадянської нації та Української національної держави” [5, с. 36]. Вказана стратегія системно впроваджується в повній координації з підтримкою на Сході країни “керованого хаосу” та сепаратистських рухів. Терміни, які превалюють в інформаційному просторі, типу “гібридна війна”, “дивна війна”, “прихована війна”, “нелінійна війна”, дослідник не вважає адекватними, як і спроби західних лоббістів Кремля подати ситуацію в Україні як “громадянську війну” чи “внутрішньополітичну кризу” [5, с. 30]. Вважаємо за потрібне повністю погодитися з висновком В.Василенка про те, що Україна зможе ефективно захистити себе лише тотальною мобілізацією всього суспільства і ресурсів держави для відсічі агресору [5, с. 35].

Сергій Дацюк суттю російсько–українського протистояння 2014 року називає інформаційну війну, в якій відбувається побудова “альтернативної (зомбі–) реальності, всередині якої є можливим перетворення супротивника на ворога (приреченого на фізичне знищення) і нелюдь (хто не має права вважатися людиною). Метою військових дій у гібридній війні є не завоювання чи втримання території, а хаос, неперервний конфлікт і постійне генерування провокацій і постановочних для зомбі–ЗМІ військових подій” [8]. “Гібридна війна”, яку веде РФ, планується не під стратегію фронтальної війни, а під стратегію інформаційної війни, – отже, міркує С.Дацюк, поки ми не контролюємо інформаційний простір Сходу України, не варто й розраховувати на підтримку місцевих мешканців. “А це означає постійне підкріплення терористів з боку зомбованого населення... Мова йде про просту річ – повну і тотальну заборону російським журналістам бути присутніми на Сході України” [8]. Висновок дослідника сформульований доволі категорично: щоб закінчити війну, потрібна явна перемога, а принизливі поступки агресору лише відтермінують цю перемогу.

Політичний аналітик Володимир Горбач, міркуючи над причинами війни 2014 року, доводить: Путін веде війну не з Україною, а на глобальному рівні, й метою цієї кампанії є руйнування міжнародної системи, “щоб зрештою з ним сіли за стіл переговорів і домовилися

про нові правила, де роль Росії... буде вищою, ніж зараз” [6, с. 29]. Україна для Путіна – не суб’єкт боротьби, а поле бою, на якому Росія прагне здобути реванш над Заходом, змінити усталені правила геополітики і стати одним із її полюсів, нарівні з США. Подальше “загривання” з Путіним може підірвати могутність Сполучених Штатів і поставити під загрозу існування всього західного світу [6, с. 29]. Подібні настрої Путіна можуть, на нашу думку, бути спричинені страхом перед Китаєм, котрий вже сьогодні цілком спроможний захопити Далекий Схід, а також справжнім “культутом Путіна”, що сформувався в останні роки (ключовим елементом цього культу є образ “альфа–самця”, “нового Сталіна”, “рятівника Росії”). Головною помилкою російського Президента в його мега–амбітних проєктах, як вважає Леонід Радзіховський, стало нерозуміння суті Євромайдану, що чітко продемонстрував усьому світу: Україна – це держава, громадяни якої готові за неї вмирати [20, с. 24].

За словами військового аналітика Олександра Нездолі, Україна цікавить Кремль, насамперед, як людський ресурс, конче необхідний для майбутнього протистояння з Китаєм: “Ім (росіянам – ЯП) треба 200 мільйонів. Це на 100 відсотків убезпечить їх від Китаю” [9, с. 32]. Подібну тезу Збігнев Бжезінський озвучував ще два десятиліття тому в фундаментальній праці “Велика шахівниця”.

Британський історик Тимоті Снайдер, осмислюючи причини війни, стверджував ще у травні: “Битва в Україні означає все. Фашизм повертається на континент, який він колись зруйнував... Пліуралістична революція в Україні виявилася шокуючою поразкою для Москви, і Москва відповіла наступом проти європейської історії” [21]. Авторитетний учений особливу увагу звертає на ту обставину, що кремлівська пропаганда одержимо нав’язує думку, що Україні історично ніколи не існувало, “а якщо вона й була, то тільки як частина Російської імперії... Але якщо Україна й українці не існують, тоді немає і Європи та європейців. Якщо Україна зникне з історії, те саме станеться і з місцем скоєння найбільших злочинів і нацистського, і сталінського режимів. Якщо в Україні немає минулого, тоді Гітлер ніколи не намагався створити імперію, а Сталін ніколи не чинив терору голодом” [21].

Зробивши побіжний огляд найбільш цікавих публікацій, присвячених обраній темі, перейду до власних міркувань, дуже суб’єктивних у зв’язку з тим, що сам доволі активно залучений у події, мною досліджувані. Завершивши перший етап Революції Гідності, українські патріоти–пасіонарії так і не змогли перейти до її другого етапу: люстрація, демонтаж люмпенсько–олігархічної системи, дерегуляція економіки й дерусифікація (дерадянїзація) культурно–інформаційного простору навіть не розпочаті. Дії влади в цьому напрямку ще й досі, через рік після початку революції, нагадують саботаж, псевдореформаторськи–бутафорну імітацію або повний параліч волі до хоч якихось змін (присутнє, схоже, поєднання усіх перелічених чинників). Головна причина цієї тимчасової (хочеться сподіватися) поразки революції – агресія Путінської Росії. Тому війна на Сході за єдність України є сьогодні, по–суті, продовженням Майдану,

другою фазою революції, черговим етапом національно-визвольної боротьби й послідовною стадією становлення модерної нації в Україні. Доля України на багато десятиліть залежить нині від того, чи вистачить мудрості й рішучості керівництву країни знайти адекватну відповідь на кремлівську стратегію т.зв. “гібридної війни”. У надзвичайно складній ситуації, в якій опинилася Україна від весни 2014 року, державу врятували добровольчі батальйони, народжена Майданом готовність тисяч чоловіків (вперше з 1940-х рр.!) помирати за націю, а також те, що дуже багато хто з них, схоже, поділяє світоглядну настанову американського генерала Джорджа Паттона: “Війна – це єдине місце, де чоловік живе по-справжньому”.

Існує давня максима: коли країна дивиться на свою армію, вона ніби бачить своє віддзеркалення. Такою була й лишається історична закономірність: на початку військових кампаній демократичні армії виявляються слабшими від інших, проте в ході війни стають дедалі потужними і, як правило, перемагають. Покалічені диктатурою Януковича суспільство та його армія поволи повертають собі національну гідність, самоповагу, впевненість та рішучість, піднімаються над інстинктами споживацтва, комплексами меншовартості і впевнено крокують до перемоги над російськими окупантами. Надзвичайно важливе значення для майбутнього країни, її очищення й “оздоровлення” має та взаємодія, котра налагоджується нині між армією та активною частиною суспільства. Із власного досвіду можу стверджувати, що, фактично, всі дієві “майданівці” сьогодні – або на фронті, або волонтери.

Ця взаємодія з матеріальної площини (допомога амуніцією, засобами захисту та гігієни, ліками, харчами тощо) невідворотно переходить у площину духовно-етичну, екзистенційно-психологічну, морально-вольову, навіть енергетичну, тому взаємозбагачує, посилює і надихає обидві сторони – фронт і тил. Українське військо відчуває, що народ його поважає, цінує і любить. Суспільство і армія в процесі комунікації утворюють нову якість внутрішньої політики, котра робить докорінні суспільні зміни невідворотними (попри потужний опір “старої-нової” політичної “еліти”, що його посилення вже сьогодні спостерігаємо з безсумнівною очевидністю).

Повертаючись до тези про Східний фронт як продовження Майдану, варто сказати, що “події зими 2013–2014” стали також одним із етапів нової “холодної війни” – лінія фронту пройшла територією України. Частина з тих, хто бився за свободу та гідність у самому центрі великої європейської столиці, відчували себе справжніми солдатами Західної цивілізації у боротьбі проти “східних варварів”, російського неоімперіалізму. “Новітні хрестоносці в екзистенційно-духовному протистоянні з сатаною московсько-феєсбешного необільшовизму, замаскованим за штатами псевдорелігійного “руского міра”, – як сказав один із активних учасників протистояння.

Вже у грудні 2013-го я прийшов до висновку, що йде справді Велика Вітчизняна війна проти знівченого знелюднення, яке демонструє влада щодо власного народу, ламаючи об коліно гідність нації, її мораль, честь і самоповагу. Євромайдан після “кривавої суботи” 30-го листопада переріс у Революцію Гідності, став

водночас антиколоніальною та антикримінальною революцією. Ця революція виявилася також антикорупційною, антифеодальною і антиаморальною революцією, котра ставила ще й завдання викоринити пережитки “радянщини”. Зараз для мене очевидно: Путін просто не міг не почати війну проти вільної України, адже її успіх спричинив би “експорт революції” до Російської Федерації, становив смертельну загрозу авторитарному режиму Кремля.

Одним із найбільш дискусійних аспектів “дивної” війни, яку Верховний Головнокомандувач веде шляхом оголошення безкінечних односторонніх “перемир’їв”, є теза, чітко проартикульована наприкінці жовтня Богданом Буткевичем (проте вже доволі поширена в середовищі добровольців, волонтерів та громадських активістів): війна триватиме ще довго, бо в ній зацікавлені всі сторони конфлікту. Логіка автора наступна: на війну можна списати всі економічні негаразди, а також оголосити всіх незгодних з діями влади “внутрішніми ворогами” та “ворожою агентурою”. Це, власне, й роблять очільники Росії, України та “ДНР–ЛНР”. Ніхто насправді не готовий вкладати астрономічні суми у відбудову Донбасу – а в разі припинення війни це доведеться–таки робити. Путіну військове протистояння дає постійний привід для торгів із Заходом і важіль впливу в Київ, – інтерес Порошенка, на думку Б.Буткевича, в тому, аби активна патріотична частина суспільства подовше не поверталася з фронту, не піднімала “незручні” питання про люстрацію, реформи, зміну системи тощо [3].

Блогер Наталка Олейникова висунула (як дуже вірогідну) версію про те, що добровольців (батальйони “Донбас”, “Дніпро”, “Херсон”, “Кривбас” тощо) навмисно залишали на передовій без вогневої підтримки й належного озброєння – як в Амвросіївському котлі, так і в Іловайському – аби вони не стали ініціаторами “третього Майдану”. Буцім–то робилося це навмисно керівництвом Генерального штабу, і головна мета цих дій – моральне та фізичне знищення добровольців як “найбільш небезпечної частини оборони країни”. Деморалізація добровольців та розповсюдження панічних очікувань у сім’ях чоловіків мобілізаційного віку задля зменшення лав українських добровольців [17]. Стосовно незрозумілої ситуації з батальйоном “Прикарпаття”, журналістка пише про навмисне створення негативного іміджу “боязувів” та “дезертирів” щодо добровольців із західних регіонів у пересічних українців (мова йде про підрозділ, котрий буцім–то самовільно залишив бойові позиції і зі зброєю повернувся додому, погоджуючись повернутися в зону АТО тоді, коли отримають необхідне для наступу важке озброєння) [17].

В подібному ключі міркує й інший блогер, Геннадій Люк. На його думку, добровольчі підрозділи влада, котра не провела очищення, вважає за небезпеку навіть більшу, аніж російська агресія. Дозволю тут розлогу думку, з огляду на типовість і поширеність подібних думок в середовищі як самих бійців, так і значної кількості волонтерів: “Батальйони, які в оточенні президента пов’язують із Коломойським, з тижня в тиждень, з місяця в місяць не отримували надійної підтримки важким озброєнням. І це при тому, що вони знаходяться в місцях із розряду найгарячіших, і їм

протистоїть ворог із танками, “Градами” і важкою артилерією... Підрозділи ЗСУ під командуванням Гелетея “перегрупувються” так, щоб оголити тили цих добровольчих батальйонів і створити передумови для оточення. Дуже схоже, що президенту не потрібні перемоги, отримані не Гелетеєм. А особливо не потрібні перемоги, отримані харизматичними командирами” [14]. Додам від себе, що під час кожної з моїх численних волонтерських поїздок в зону АТО (Тельманове, Солнцево, Волноваха, Маріуполь, Дебальцево, Красногорівка тощо), я чув від солдатів, а іноді й офіцерів, про бажання і намір повернутися й “навести порядок в Києві” (зауважте, мова йде про регулярну армію, а не тільки добровольців, проникнутих духом революційного Майдану!). І майже скрізь – зневіра в командирах, розчарування в Президенті, відчуття повального саботажу у “вищих ешелонах”, відповідне роздратування цим фактом, котре за умов погіршення ситуації на фронті здатне перерости в глуху ненависть і повторення “подвигу” батальйону “Прикарпаття”. Подібні настрої поступово з фронту “перекочовують” в тил і можуть вже невдовзі спричинити девальвацію в суспільстві самого поняття “влада”, делегітимізацію в очах пересічних обивателів тих політиків, які очолили країну після Революції Гідності. Реванш “регіоналів” навряд чи відбудеться, проте загроза військового перевороту зростає щоденно (як і вірогідність здобуття контролю над суспільством з боку олігархів – під “антиолігархічними” гаслами).

Особистий досвід регулярного спілкування з воїнами в “зоні АТО” дозволяє виділити декілька найбільш поширених у їхньому середовищі тез стосовно характеру т.зв. “антитерористичної операції”: 1) це повноцінна війна, котра дуже вигідна комусь у “верхах”, оскільки ведеться з нашого боку часто нелогічно, безглуздо, з грубим ігноруванням елементарних правил військової науки; 2) серед командирів – повно “паркетних” офіцерів, залучених не добровільно, а за мобілізацією, головними їх характеристиками є кричущий непрофесіоналізм, зневага до солдат і схильність до мародерства і пияцтва; 3) справжні масштаби втрат як серед українських військових, так і серед цивільних, замовчуються, офіційній статистиці вірити не варто в жодному разі (як тут не згадати максиму Фрідріха Ніцше про три ступені брехні: звичайна брехня, нахабна брехня і статистика!). Окрім цього, дуже багато бійців думають, що в армійському керівництві повно “феєсбешників”, зрадників і примітивних “бариг”, які “продають” своїх солдат, виказуючи ворогу маршрути пересування військових колон і розташування позицій. Я не беруся просторікувати про слушність чи хибність подібних переконань, але, враховуючи їх масове поширення, згадую давню латинську мудрість: “голос народу – глас Божий”.

Проте справжнім відкриттям і великим натхненням для мене стали почуті ще в серпні у Тельмановому слова бійця 72-ї особливої механізованої бригади, родом з Хмельниччини: “Якби ми не бачили, що ми вам, людям, потрібні, то вже давно би все покинули й пішли додому!”. В цей момент я збагнув, що чоловік якоюсь глибинною генетичною мудрістю поколінь, вплетених у непорушну сув’язь “і мертвих, і живих, і

ненароджених”, відчуває: за ним і його побратимами, перманентно зраджуваними безтолковими і (або) безсовісними командирами, часто кинутими напризволяще без їжі та набойів (як “чорносвітники” в 1943 році), – стоїть НАРОД. Великий український народ, котрий зазнав нелюдських страждань у неймовірних випробуваннях останнього століття, пережив російсько-більшовицьку окупацію 1918–1991 років, геноцид 1932–1933-го, техногенну катастрофу 1986-го, і сьогодні, нарешті, завдяки Революції Гідності, здобув шанс остаточно розірвати із хворобливою залежністю від Росії (котра завжди несла нам смерть, страждання і безчестя).

Абсолютно погоджуюсь із Самійлом Ворсом щодо того, що перемога України над Росією в битві за Донбас 2014 року має для всієї Європи першочергове значення – адже означатиме капітуляцію імперської моделі розвитку в сучасному світі (Росія – останнє державне утворення імперського типу, явний атавізм в реаліях інформаційно-мережевого XXI століття). Війна 2014 року – це судомно-відчайдушне намагання Кремля цю останню в Європі імперію врятувати (або, принаймні, відтермінувати її поглинання Китаєм).

Більшість політичних аналітиків сьогодні впевнені у невідворотності продовження війни й надалі, адже Путін, по-суті, загнав себе в безвихідну ситуацію: якщо він припинить посилати на Донбас техніку й кадрових військових, рейтинги диктатора в самій Росії стрімко посиплюються донизу, й це матиме лавиноподібний ефект для всієї російської політики, економіки, соціальної сфери. Путін став заручником власної пропаганди, – стверджує Микола Рябчук, – з іміджем “твердого пацана” йому не пробачать відкритий програш [13, с. 20]. На думку Дмитра Капранова, відступати Путін не буде, йтиме в наступ до останнього, тому війна триватиме роками (“доки його не прибють поплічники”) [13, с. 23]. Як зазначає Олексій Арестович, “ми не зможемо домовитися з Кремлем. Ситуація зараз така, що або Путін у Києві, або – Майдан у Москві” [2, с. 38]. Доречно згадати, як цей військовий експерт ще у вересні 2013 року доводив, що постійна війна з Росією – це доля України, адже “в нас із Росією – одвічне протистояння” [1, с. 19]. Нормалізація відносин із Заходом вимагатиме повернення Криму Україні та припинення підтримки ДНР–ЛНР – “накручені” пропагандою українофобії російські обивателі сприймуть подібно як поразку у російсько-українській війні (“фашистская хунта Києва победіла!”), а Путіна “просто знесуть бульдозером” (за образним висловом Леоніда Невзіліна). Європейська політична верхівка, на думку Богдана Буткевича, ще в серпні зрозуміла, що Путін сам по собі зупинитися не може – інакше його просто “з’їдять” [4, с. 5]. Тож у Путіна немає іншого виходу, ніж тиснути на Україну ще потужніше, придумуючи нові формати “гібридної війни”. Інакше він втратить владу, буде оголошений Гаазьким трибуналом військовим злочинцем, а сучасний російський фашизм чекатиме щось на зразок Нюрнберзького процесу. Росіян світ сприйматиме співучасниками злочинів Путіна (як німців у 1940-х роках) – країна розсиплеться на кілька держав, які отримають, нарешті, шанс стати “нормальними” суб’єктами світового співтовариства.

У вітчизняному історико-політологічному дискурсі сьогодні фігурує чимало текстів про те, як багато кремлівський очільник запозичив у Гітлера, тому ця тема варта окремої розвідки. Але в означеному контексті слід зазначити, що Путін в 200-х рр., як Гітлер у 1930–1940-х рр., яскраво продемонстрував недовіру міжнародної безпекової системи й необхідність її кардинального “перезавантаження”. Сергій Головатий цілком правий, коли говорить: відступ росіян з Донбасу можливий тільки за умови створення “світової антипутінської коаліції” – за аналогією з коаліцією антигітлерівською [13, с. 20].

А в українських патріотів немає іншого виходу, аніж далі протистояти на всіх рівнях тому “дебільному монстру”, на якого Путін перетворив Російську державу (за словами Остапа Дроздова). Геннадій Корбан – відомий дніпропетровський борець із сепаратизмом – виходячи з того, що “Путін ненавидить Україну”, рецепт нашої перемоги вбачає в наступному: “Україна повинна перетворитися на Латвію. Латвія ненавидить Росію. Покоління мусять ненавидіти Росію, саме ненавидіти” [23, с. 16]. У подібному ключі мислить і львівський інтелектуал Остап Дроздов: “Наші вороги – це не лише Росія як “государство”, а й росіяни як народ... У національному характері майбутніх українців неодмінно з’явиться така риса, як русофобія” [12, с. 4]. За глибоким переконанням московського політолога Андрія Окари, Україна і Росія – це держави, котрі підсвідомо хочуть смерті одна одної [12, с. 5].

На думку Мирослава Мариновича, режим Путіна – “диявольський”, і “зараз видно, що диявол перемагає і в серцях рядових росіян” [12, с. 5]. Навіть нотаріусу з Пекіна Лі Каю вже зрозуміло, що “Росія щезне раніше, ніж її ненависть до України!” [12, с. 5]. Юрій Зелений впевнений, як і багато хто з сучасних вітчизняних інтелектуалів, що Росія перестане бути ворогом українцям тільки тоді, коли вона перестане існувати [12, с. 6]. Маємо всі шанси переконатися, чи справдяться слова Степана Гавриша про те, що за рік в Росії почнуться “палацовий Майдан”, а барикади побудують безпосередньо в Кремлі [12, с. 6].

Для нас же, українців, війна 2014 року – це, насамперед, національно-визвольна, антиколоніальна війна, збройний опір російському фашизму, здатний змусити, врешті, значну частину населення території під назвою “Україна” визначитися остаточно: чи вони є відповідальними громадянами європейської держави, невід’ємною частиною великої і гордої нації, – а чи “обітателями” “русского міра”. Варто в цьому контексті додати, що колишній заступник секретаря Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) Олександр Литвиненко ще у вересні 2013 року спрогнозував можливий військовий конфлікт (“жорстке зіткнення”) між Україною та Росією, наголошуючи на тому, що для Росії побудова імперії – це “справа не державна, а всенародна”. (Мовляв, “Імперія будувалася і владою, і бізнесом, купцями, і підданими – козаками, біглими людьми і таке інше”) [19]. Важливий, на думку О.Литвиненка, момент російської стратегічної культури – це підхід “глибокого проникнення”, “повзуча асиміляція”, девіз якої чітко сформулював Путін: “Ми – один народ, штучно розділений кордоном, що виник випадково”. “Яке завдання України в цій ситуації?”

Україні потрібно змусити росіян визнати нашу окремішність. Усвідомити, що ми не один народ. Якщо вони це зрозуміють, ми зможемо побудувати найтепліші, найкращі і найдружніші відносини”, – доводив О.Литвиненко, який свого часу навчався в академії ФСБ Росії [19]. Відомий письменник Василь Шкляр, пригадуючи поразку українців, завдану російськими більшовиками у 1920 році, впевнений, що ситуація не повториться, бо “Небесна сотня виграла Третю світову війну!” [16].

Трагізм і героїзм тих подій, котрі щоденно відбуваються на передовій, змушує мислячих людей усе частіше проводити паралелі між “двома фронтами” – військовим і громадським – метою яких є порятунок країни. Так, блогер і громадська активістка, що публікується під псевдо Каша Сальцова, закликає: “Ми – на цивільному фронті, кожен з нас у своїх діях має бути віддзеркаленням солдата на передовій. Поки він прикриває нас вогнем, ми маємо не підводити його і з вдячністю за цю можливість боротись, наступати на хабарника, генерала-зрадника, рещалу, хама що припаркувався на тротуарі, невпинно наступати. Ми перемаємо тільки тоді, коли кожен з нас стане бойовою одиницею на фронті боротьби за новий довір між владою, бізнесом і суспільством. Мобілізуйте на цей фронт самі себе, будь ласка” [11].

Доречним вважаю навести й мудрі слова вже цитованого Тимоті Снайдера, в яких влучно відображено взаємозалежність і взаємопов’язаність протягом століть української та європейської історії, що їх Путін одержимо намагається нині переписати: “Україна не має історії без Європи, але і Європа не має історії без України. Україна не має майбутнього без Європи, але й Європа не має майбутнього без України. Упродовж століть історія України розкривала поворотні моменти в історії Європи. Схоже, сьогодні це все ще так” [21].

Російсько-українська війна 2014 року є цілком логічним, закономірним і, схоже, невідворотним в існуючих геополітичних реаліях стрімкого відродження російського неоімперського шовінізму, етапом, продовженням національно-визвольних змагань – в нових формах і за нових обставин. Етап цей був започаткований Євромайданом, у процесі розгортання якого риторика, естетика, екзистенційно-вольові засади та способи само ідентифікації, органічні для традиційного українського націоналізму, вийшли на провідні позиції, явно переваживши гасла та пріоритети “євроінтеграції”. Суть ситуації чітко вловив Юрій Макаров, стверджуючи, що нинішні жертви – “продовження свідомо принесених багатьма поколіннями предків” [15]. “На Сході України вирішується майбутнє Євросоюзу”, – саме ці слова видатного польського інтелектуала Адама Міхніка [22], виголошені в програмній статті на сторінках *Gazeta Wyborcza*, все більше переконують громадську думку Заходу та політиків провідних європейських держав у тому, що стратегія “умиротворення” Путіна – це шлях в нікуди, прояв безсилля, лицемірства й ганьби, попряний т.зв. “духовних цінностей Західної цивілізації”.

Обов’язковим елементом сучасної інформаційної війни є демонізація ворога на рівні символів та соціокультурних кодів, а також героїзація “своїх”

шляхом гіперболізації чеснот. “Сакральні місця” бойової слави, жертвової загибелі героїв та культові персонажі вже встигли з’явитися і на цій війні. Іловайськ, Савур–Могила, Донецьке летовище – ось типові полісемантичні символи російсько–української війни 2014 року, котрі поєднують амбівалентні уявлення про доблесть героїв–солдат, бездарність генералів, одвічний трагізм української історії, незнищенність українського духу, попри перманентну продажність еліт (від гетьманів до президентів). Семен Семенченко та Дмитро Ярош вже стали культовими персонажами масової культури, справжніми “поп–ідолами” й “зірками Інтернету”, що на них екстраполюються уявлення про реінкарнацію козацько–повстанського духу, етосу та мелосу “України героїчної”.

Міфологічно–епічним втіленням легендарних козаків–характерників у патріотичному середовищі мисляться “кіборги” з Донецького летовища, “українські термінатори”, “універсальні солдати”, наділені нелюдською витривалістю, що їх, як билинних чудо–богатырів, “кулі не беруть, і вогонь не палить”. З культурологічної точки зору маємо дуже цікавий феномен: поєднання в одному образі елементів народного фольклору та сучасних техногенних блобастерів, своєрідний “мікс” епосу й наукової фантастики. Протистояння “кіборгів” та “сепарів” позиціонується в якості есхатологічної боротьби між абсолютним Добром і абсолютним Злом, між уособленням героїчної “надлюдськості” українських воїнів – та здичавіло–варварської “нелюдськості” російських загарбників–терористів, які сприймаються в патріотичному середовищі як “нечисть”, “сарана”, “недо–люди”, потворні “орки”, “беззмістовний кровожерливий тероризм” (з легкої руки американського журналіста Сергія Лойка).

Перебіг військових дій, часто нелогічний і невмотивований, наводить на думку про перманентне тривання (починаючи від березневої здачі Криму!) підкилимних домовленостей між очільниками двох воюючих країн, суть яких невідома й незрозуміла суспільству (тому й провокує постійні розмови про “зливання Донбасу” й “договірняки” бізнес–еліт). Регулярно спілкуючись із солдатами, я щодалі більше переконуюсь: у цій війні переможемо тільки тоді, коли керівники країни наважаться, нарешті, на масштабну, повноцінну й послідовну люстрацію на всіх рівнях, початок якій має покласти очищення Генштабу, міліції, судів та прокуратури.

Якщо ж Президент не наважуватиметься на кардинальні люстрації ні та антикорупційні процеси, то бійці–патріоти, котрі повертатимуться з фронту, самотужки ці процеси провадитимуть спонтанно, стихійно і дуже жорстоко. Воїнів, на очах яких живцем згорали побратими, не заспокоять стандартні формулювання типу “люстрація поки не на часі” або “ось переможемо Путіна, а вже тоді...”. Якщо не буде реалізована кадрова “революція згори”, спонтанні зміни ініціюватимуться “знизу” і, можливо, набуватимуть характеру показових “профілактичних” розправ над особливо одіозними фігурами вітчизняного політикуму (як, наприклад, тактика ОУН 1930–х років у Галичині,

або діяльність “червоних бригад” у наскрізь скорумпованому італійському суспільстві 1960–х рр.).

Список використаних джерел

1. Арестович О. “Постійна війна з Росією – це доля України” / О.Арестович // Країна. – 2013. – № 34 (187). – С. 19–22.
2. Арестович О. “Ситуація зараз така, що або Путін у Києві, або – Майдан у Москві” / О.Арестович // Країна. – 2014. – № 24 (227). – С.38–40.
3. Буткевич Б. Невідворотна війна / Б.Буткевич // Український тиждень. – 2014. – № 43 (363). – С. 4–5.
4. Буткевич Б. Цугцванг, ленд–ліз та Хасавюрт / Б.Буткевич // Український тиждень. – 2014. – № 34 (354). – С. 5–6.
5. Василенко В. Російсько–українська криза 2014 р.: причини, перебіг та політико–правові наслідки / В.Василенко // Український тиждень. – 2014. – № 42 (362). – С. 28–42.
6. Горбач В. Путін зараз думає не про перемогу, а як не програти й уникнути катастрофи / В. Горбач // Країна. – 2014. – № 30 (233). – С. 29–31.
7. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад / Я.Грицак. – К.: Критика, 2011.
8. Дацюк С. Стратегія перемоги України у війні з Росією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/53a5542ba2a4a>.
9. “І досі невідомо, хто ж виграв вибори 2004 року?” // Країна. – 2012. – №36 (139). – С. 30–33.
10. Казанський Д. П’ята війна / Д.Казанський // Український тиждень. – 2014. – №30 (350). – С.26–27.
11. Каша Сальцова. Вам повістка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2014/08/14/177476>.
12. Коли Росія перестане бути нашим ворогом // Країна. – 2014. – №29 (232). – С.4–7.
13. Кремль спробує представити все так, ніби він до цього не причетний (як Путін відступатиме з України) // Країна. – 2014. – №30 (233). – С.20–23.
14. Люк Г. Порошенко і его “Диванная сотня” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/08/29/7036126/view_print.
15. Макаров Ю. Вистраждана свобода / Ю.Макаров // Український тиждень. – 2014. – №34 (354). – С.9.
16. “Не повторимо 1920–ті, бо Небесна сотня виграла Третю світову” // Країна. – 2014. – №24 (227). – С.30–31.
17. Олейникова Н. “П’ятерка” за грязный пиар [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/08/29/7036131>.
18. Парубій А. Зараз триває глобальна війна ядерної держави–терориста на чолі з терористом №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/ua/news/2014/07/19/parubiy_zaraz_tryvaie_globalna_viyna_yadernoi_derzhavyterorysta_na_choli_z_terorystom_1.
19. Пиріг В. Аналітик РНБО передбачив війну з Росією майже рік тому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?analitik_rnbo_peredbachiv_viynu_z_rosiyeyu_mayzhe_rik_tomu.
20. Радзіховський Л. “Виявилось, що Україна – держава, громадяни якої готові за неї вмирати” / Л.Радзіховський // Країна. – 2014. – №30 (233). – С.24–26.
21. Снайдер Тимоті. Фашизм повертається в країну, яку колись зруйнував [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/columns/2014/05/23/142887>.
22. “Сьогодні на Сході України вирішується майбутнє всього ЄС” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/comments-newspaper/_sogodni-na-shodi-ukrayini-virishuyetsya-majbutnye-vsogo-es.
23. Як керівництво Дніпропетровщини забезпечує спокій у регіоні // Країна. – 2014. – №24 (227). – С.13–16.

References

1. Arestovych O. “Postijna vijna z Rosijeju – ce dolja Ukrai’ny” / O.Arestovych // Krai’na. – 2013. – №34 (187). – S.19–22.
2. Arestovych O. “Sytuacija zaraz taka, shho abo Putin u Kyjevi, abo – Majdan u Moskvi” / O.Arestovych // Krai’na. – 2014. – №24 (227). – S.38–40.
3. Butkevych B. Nevidvorotna vijna / B.Butkevych // Ukrai’ns’kyj tyzhden’. – 2014. – №43 (363). – S.4–5.
4. Butkevych B. Cugcvang, lend–liz ta Hasavjurt / B.Butkevych

// Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2014. – №34 (354). – S.5–6.

5. Vasylenko V. Rosijs'ko-ukrai'ns'ka kryza 2014 r.: prychny, perebig ta polityko-pravovi naslidky / V.Vasylenko // Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2014. – №42 (362). – S.28–42.

6. Gorbach V. Putin zaraz dumaje ne pro peremogu, a jak ne prograty j unyknuty katastrofy / V.Gorbach // Krai'na. – 2014. – №30 (233). – S.29–31.

7. Grycak Ja. Strasti za nacionalizmom: stara istorija na novyj lad / Ja.Grycak. – K.: Krytyka, 2011.

8. Dacjuk S. Strategija peremogy Ukrai'ny u vijni z Rosijeju [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/53a5542ba2a4a>.

9. “I dosi nevidomo, hto zh vygrav vybory 2004 roku?” // Krai'na. – 2012. – №36 (139). – S.30–33.

10. Kazans'kyj D. P'jata vijna / D.Kazans'kyj // Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2014. – №30 (350). – S.26–27.

11. Kasha Sal'cova. Vam povistka [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://life.pravda.com.ua/columns/2014/08/14/177476>.

12. Koly Rosija perestane buty nashym vorogom // Krai'na. – 2014. – №29 (232). – S.4–7.

13. Kreml' sprobue predstavty vse tak, niby vin do c'ogo ne prychetnyj (jak Putin vidstupatyme z Ukrai'ny) // Krai'na. – 2014. – №30 (233). – S.20–23.

14. Ljuk G. Poroshenko i ego “Divannaja sotnja” [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/08/29/7036126/view_print.

15. Makarov Ju. Vystrazhdana svoboda / Ju.Makarov // Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2014. – №34 (354). – S.9.

16. “Ne povtorymo 1920-ti, bo Nebesna sotnja vygrala Tretju svitovu” // Krai'na. – 2014. – №24 (227). – S.30–31.

17. Olejnikova N. “Pjaterka” za grjaznyj piar [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/08/29/7036131>.

18. Parubij A. Zaraz tryvaje global'na vijna jadernoi' derzhavy–terorysta na choli z terorystom №1. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zik.ua/ua/news/2014/07/19/parubiy_zaraz_tryvaie_globalna_vijna_yadernoi_derzhavyterorysta_na_choli_z_terorystom_1.

19. Pyrig V. Analytik RNBO peredbachyv vijnu z Rosijeju majzhe rik tomu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zaxid.net/news/showNews.do?analitik_rnbo_peredbachyv_viynu_z_rosiyeyu_mayzhe_rik_tomu.

20. Radzihovs'kyj L. “Vyjavylos', shho Ukrai'na – derzhava, gromadjany jakoi' gotovi za nei' vmyraty” / L.Radzihovs'kyj // Krai'na. – 2014. – №30 (233). – S.24–26.

21. Snajder Tymoti. Fashyzm povertajet'sja v krai'nu, jaku kolys' zrujnuvav [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.istpravda.com.ua/columns/2014/05/23/142887>.

22. “S'ogodni na Shodi Ukrai'ny vyrishujet'sja majbutnje vs'ogo JeS” [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/comments-newspaper/_sogodni-na-shodi-ukrayini-virishuyetsya-majbutnye-vsogo-es.

23. Jak kerivnyctvo Dnipropetrovshhyny zabezpechuje spokij u regioni // Krai'na. – 2014. – №24 (227). – S.13–16.

Potapenko Ya. O., Doctor of History, Associate Professor of Department of History and Culture of Ukraine State University “Perejaslav–Khmelnitsky Pedagogical University named Gregory Skovoroda” (Ukraine, Perejaslav–Khmelnitsky)

Causes and nature of fifth Russian–Ukrainian war (Patriotic War of 2014–? years)

On the basis of complex historical and political science approach, combined with epistemological practices of the existential–anthropological tradition, an attempt to identify, comprehend and narrative play the main reasons and the basic characteristics and key meanings dramatic events of 2014 years on Donbass are taken. The author tries to introduce and improved into the national socio–cultural discourse his proper understanding of the current of the modern Russian–Ukrainian war, which treats as an inevitable stage of the national liberation movement.

Keywords: Russian–Ukrainian War of 2014 years, the national liberation movement, the Russian–terrorist invaders, Donbass, armed aggression against Ukraine.

Потапенко Я. А., доктор исторических наук, доцент кафедры истории и культуры Украины, ГВУЗ “Переяслав–Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды” (Украина, Переяслав–Хмельницкий)

Причины и характер пятой русско–украинской войны (Отечественной войны 2014–? гг.)

На основании комплексного историко–политологического подхода, совмещенного с гносеологическими практиками экзистенциально–

антропологической традиции, предпринята попытка выделить, осмыслить и нарративно воссоздать главные причины, базовые характеристики и ключевые смыслы драматических событий 2014 года на Донбассе. Автор пытается проартикулировать и ввести в отечественный социокультурный дискурс существенное понимание особенностей нынешней российской–украинской войны, которую трактует в качестве неотвратимого этапа национально–освободительного движения.

Ключевые слова: российско–украинская война 2014 года, национально–освободительное движение, российско–террористические захватчики, Донбасс, вооруженная агрессия против Украины.

* * *

УДК 930.1(470)+94(477)“20/21”

Маслак В. І.

кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського (Україна, Кременчук), v.i.maslak.63@yandex.ua

ЧИ ІСНУВАЛА РАНЬОМОДЕРНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА? НОВА СПРОБА ПЕРЕОБГРУНТУВАТИ ТРАДИЦІЙНУ РОСІЙСКУ КОНЦЕПЦІЮ БЕЗДЕРЖАВНОСТІ ГЕТЬМАНЩИНИ

Досліджується новітня спроба в російській історіографії поставити під сумнів існування ранньомодерної Української держави у другій половині XVII ст. Висвітлено концептуальні підходи Я.Лазарева, який в рамках великодержавницького прочитання української історії запропонував нову версію статусу Гетьманщини. Показано, що в основі обґрунтувань дослідника лежить специфічне трактування обсягу влади Богдана Хмельницького, базоване на вириванні з історичного контексту стратегій українських міщан та православного духовництва щодо легітимізації своїх прав і привілеїв в умовах глибоких трансформацій в українському суспільстві в середині XVII ст. Спростовуються аргументи Я.Лазарева, на яких спирається головний концептуальний висновок дослідника про недовершеність процесу формування держави на українських землях та прогресивної ролі Російської імперії в одержавленні Гетьманщини та осягнення гетьманом повноти своєї територіальної влади.

Ключові слова: ранньомодер, Українська держава, Гетьманщина.

Важливою складовою сучасного наукового дискурсу в російській історіографії є інтерпретація характеру самоорганізації українців на тих теренах, які перебували під булавою Б.Хмельницького. Якщо в радянські часи російські історики лише побіжно прохоплювалися про українську державність середини XVII ст., фактично уникаючи предметної розмови на цю тему, то нині факт існування Української держави майже ніхто із серйозних дослідників не піддає сумніву [1, с. 91; 5, с. 177; 11, с. 335–336; 12, с. 61]. Теза ж про Гетьманщину як “ефемерну державу, яка не існує” [3, с. 491] залишається на маргінесі, набувши вигляду оксюмору. А В. Артамонов подібно до магістральної лінії в сучасній українській історіографії ставить на один щабель Гетьманщину з сусідніми державами, правителі яких мусили шукати зверхності сильнішого володаря: “Звичайно для молдавських господарів, українських гетьманів, грузинських царів чи остзейського дворянства вільна унія чи конфедеративний союз... були б ідеальним варіантом, але доводилося враховувати реальне співвідношення сил в регіоні” [2, с. 608].

Реальний статус Гетьманщини у складі Речі Посполитої трактується як автономія, коріння легітимного існування якої сягають Зборівської угоди 1649 р. [12, с. 61]. Визнається, однак, що вже на початку 1649 р. під час переговорів з королівськими комісарами, очолюваними Адамом Киселем у Переяславі, Б.Хмельницький та його оточення висунули та обґрунтували “програму незалежного існування України поза Польсько–Литовською державою” [4,